

YAŞLILIĞIN DEĞİŞEN ANLAMI VE YAŞLI AYRIMCILIĞI

Gizem ÖZKAN¹

¹ Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gizemozkan576@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6759-7345>

Öz

Yaşlılık, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi yaşamın doğal bir dönemidir. Yaşlı oranı ve yaşlıların yaşlılıkta yaşadıkları sorunlar her geçen gün artmaktadır, bu da aslında yaşlıların refahını artıran hizmet modelleri geliştirme amacıyla yaşadıkları sorunları araştırmanın önemini göstermektedir. Yaşlılıkta deneyimlenen bu sorunlardan biri, özellikle yaşlılığa atfedilen anlamdaki olumsuz değişimden kaynaklanan yaşlı ayrımcılığı sorunu olarak ele alınabilir. Bu bağlamda, yaşlıların ve yaşlı ayrımcılığının tarihsel süreçte değişen anlamını araştırmak, bu alanda olumlu değişiklikleri teşvik etmek için kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu kapsamda literatür taranarak geleneksel literatür derleme türünde incelenen araştırmanın amacı geçmişten günümüze değişen yaşlılık algısını ele almak, yaşlı ayrımcılığının nedenlerini anlamak ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik önerilerde bulunmaktır. Bu bağlamda, bu çalışma, yaşlı ayrımcılığının anlamı ve yaşlılığın geçmişten günümüze nasıl değiştiği üzerine bir tartışmayla başlamaktadır. Çalışma bu tartışmayla ilişkili olarak, yaşlanma sürecinin çeşitli söylemler, davranışlar ve uygulamalarla önlenmesi veya geciktirilmesi gereken bir dönem olarak hatalı bir şekilde ele alınması ve bunun da nihayetinde yaşlılığın istenmeyen ve olumsuz bir varoluş hali olarak algılanmasına yol açması gerçeğini ele almaktadır. Daha sonra, bu çalışma, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri üzerine kurulu olan sosyal hizmet disiplininin, sosyal hizmet müdahalelerinde mikro, mezo ve makro düzeylerde ayrımcılık karşıtı uygulamaları benimsemesi ve modern endüstriyel toplumlarda yaşlılığa ilişkin değişen algı konusunda daha güçlü bir farkındalık geliştirmesi gerektiği argümanını öne sürerek tartışmasını sürdürmektedir.

Anahtar kelimeler: Eşitsizlik, Yaşlanmanın Değişen Anlamı, Yaşlı Ayrımcılığı, Yaşlılık, Sosyal Hizmet.

THE CHANGING MEANING OF OLD AGE AND THE RISE OF AGE DISCRIMINATION

Abstract

Old age is a natural period of life akin to infancy, childhood, adolescence, and adulthood. The elderly rate and the problems experienced by them in old age are increasing day by day, which in fact demonstrates the significance of researching problems experienced by elders with the purpose of developing service models increasing their well-being. One of these problems observed in old age can be addressed as the issue of ageism caused by the negative change, particularly in the meaning attributed to old age. In this regard, exploring the changing perception of the elderly and ageism in the historical process becomes an inevitable necessity to stimulate positive changes in this field. In line with this, through an in-depth review of the conventional literature in the relevant field, this work aims to address the changing perception of old age in a historical context with the purpose of understanding the reasons behind ageism as well as addressing the need to prevent discriminative practices appearing in relation to ageism. In this context, this work starts with a discussion on how the meaning of ageism as well as old age have transformed from past to present. In relation to this discussion, it then addresses the fact that the aging process is mistakenly considered as a period that needs to be prevented or delayed with various discourses, behaviours, and practices, which eventually leads to perceptions considering old age as an undesired and negative state of being. Subsequently, this work maintains its discussion by proposing the argument that the social work discipline, which is built upon the principles of human rights and social justice, needs to adopt anti-discriminatory practices at micro, mezo, and macro levels in social work interventions and develop a more robust awareness regarding the changing perception of old age in modern industrial societies.

Keywords: Inequality, Changing Meaning of Aging, Ageism, Old Age, Social Work.

1. GİRİŞ

Yaşlılık insan yaşamının son aşamasıdır. Bu dönem “bireyin ileri yaşlanma devresi” olarak kabul edilmektedir (Kalınkara, 2014). Yaşlı olma/yaşlanma, genellikle olumsuz şekilde tanımlanmaktadır. Bunda yaşlının üretimden çekilmesi, ekonomik katkı verememesi, sosyal katkı sağlayamaması ve topluma bir yük oldukları kabulü etkilidir (Çunkuş, Taşdemir Yiğitoğlu, Akbaş, 2019, s.58). Yaşlılık sağlık, sosyal, ekonomik gibi yaşamın tüm alanlarında yaygın bir kayıp duygusunun deneyimlendiği, bireylerin fiziksel, biyolojik, ruhsal ve sosyal yönden bağımlı duruma geçtikleri bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma ise bireyin doğumundan başlayarak ölümüne kadar devam eden doğal ve kaçınılmaz bir süreçtir (Kalınkara, 2014). Cangöz (2008, s.148) yaşlanma sürecini sadece biyolojik temelli olarak açıklamanın son derece indirgemci olduğunu ve yaşlılığın çok değişkenli ve dinamik doğasına aykırı olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre yaşlanma bir gerileme dönemi değil, bazı duygusal ve bilişsel değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir (Cangöz, 2008, s.143). Yaşlılık dönemini bilgelik olarak ele alan çalışmalar (Cangöz, 2008, s.143; Erçetin, 2007, s.8; Tufan, 2012, s.19-20) da bulunmaktadır. Yaşlılık döneminde bireysel ve çevresel faktörler bilgelik üzerinde etkilidir. Bazı yaşlılar için yaşlılık dönemi bilgelik yılları olarak nitelendirilebilir. Bilge yaşlılar, bilgi ve deneyimlerinden gençlerin yararlanmalarını olanaklı kılmak açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Yıldırım ve Abukan, 2015, s.1). Yaşlıların yaşam deneyimleri teorik bilgisi (teorik), yaşamda bilgeliğin kullanılması (pratik) ve bilginin başkalarının yararı için kullanılması (üretici) açısından değerlendirildiğinde yaşlılık dönemi zengin tecrübelerin yaşandığı bir dönemdir (Erçetin, 2007, s.4-5). Bu tanımlardan hareketle yaşlılık, fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik alanlarda değişiklik, kayıp ve gerilemelerin yaşandığı bilgi, deneyim, sezgi ve olgunluk bakımından zenginlikleri barındıran bir yaşam evresi olarak tanımlanabilir. Yaşlılık döneminin nasıl tanımlandığını etkileyen etmenlerden birinin yaşlılığa ve yaşlanma sürecine yönelik algı ve bakış olduğu düşünülmektedir.

Tarih boyunca toplumlarda yaşlılığa dair algı ve yaşlılara yaklaşım farklı olmuştur. İlkel toplumlarda yaşlılığa yaklaşım olumlu veya olumsuz özellikler gösterse de genellikle olumsuz bir bakış söz konusudur ve günlük aktivitelerini yerine getiremeyen yaşlının yaşamına son verilmektedir (Akin, 2020, s.33-35; Kalınkara, 2014). Tarım toplumunda yaşlı bireyler bilge, otorite sahibi, mülk sahibi, sözü dinlenen insanlardır (Arpacı, 2016, s.7-8; Ceylan, 2022, s.26). 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Sanayi devriminin etkisi ile yaşlıların konumu sarsılmıştır. 1880’li yıllarda başlayan modernizm ve 1900’lerde başlayan Neoliberal politikaların etkisi ile yaşlılar üretime katılamayan, bağımlı, yük olarak algılanmıştır. Endüstrileşme, kentleşme, teknolojik gelişmeler, nüfusun yaşlanması, neoliberalizm, modernizm gibi gelişmeler yaşlıyı değersizleştirilmiştir (Tereci, Turan, Kasa, Öncel ve Arslansoyu, 2016, s.95). 21. yüzyılda yaşlılık önlenmesi, geciktirilmesi gereken bir dönem olarak görülmekte ve yok edilmeye çalışılmaktadır. Tüketim ve haz odaklı bir yaşam tarzıyla yaşlılar pek çok alandan dışlanmaktadır (Ceylan, 2022, s.25-26; Çataloğlu, 2018, s. 32). 21. yüzyılda afetler artış göstermiş ve bu dönemde yaşanan afetlerde yaşlılar hassas, kırılgan ve dezavantajlı bir konumda olmuş ve yaşlı ayrımcılığını pekiştirerek daha görünür hale getirmiştir (Açkın ve Tokem, 2023, s.658). Bu süreçte yaşlı bireyler hizmetlere erişim sağlayamamıştır (Panuş ve Karadakovan, 2023, s.127). Günümüzde yaşlılığa ve yaşlanma sürecine yönelik olumsuz anlam ve algının yaşa dayalı ayrımcılığın ortaya çıkmasını ve yoğunlaşmasını etkilediği düşünülmektedir.

Yaşa bağlı ayrımcılık (yaşçılık), bireylere yaşa dayalı yapılan olumlu veya olumsuz söylem, tutum ve davranışlardan oluşan bir ayrımcılık türüdür (Tunçay, 2020, s.1). Bugün görülen önyargılardan biri yaşlılığın ölüm, bitiş, çöküş, bir son olarak değerlendirilmesi; yaşlıların ise üretim gücünden yoksun, çalışma hayatı içerisinde bir yük, konforlu yaşamın önünde bir engel, işe yaramaz, güçsüz, düşkün, pratikte bir yararı olmayan olarak nitelenmesidir. Yaşlılara saygı/hoşgörü göstermek sık sık dile getirilse de yaşlılar birer düşkün, güçsüz, kapasite yoksunu, zayıf bireyler olarak tanımlanmaktadırlar. Yaşlılar “çocuksu, çocuk gibi bakıma muhtaç, ilgi ve şefkat gösterilmesi gereken varlıklar, irade gösteremeyen, özgürce karar alamayacak, Kant’ın ünlü deyişiyle “ergin olmama” halinde tanımlanan varlıklar” olarak anlam kazanmaktadırlar (Duva Kaya, 2020, s.1507).

Yaşlı oranı ve yaşlılık döneminde görülen sorunlar gün geçtikçe artış göstermektedir. Bu nedenle yaşlılık, yaşlı bireylerin gereksinimleri ve yaşlılık döneminde görülen sorunlara dair araştırmaların yapılması ve yaşlıların yaşam kalitesini ve refahını artıracak hizmet modellerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Yaşlılık döneminde yaşanan sorunlardan biri yaşlı ayrımcılığıdır ve yaşlı bireyleri pek çok alanda olumsuz etkilemektedir. Yaşlı ayrımcılığı tarih boyunca farklı toplumlarda farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Yaşlılığın değişen anlamının yaşlıya yönelik ayrımcılığı da dönüştürdüğü ve etkilediği düşünülmektedir. Bu bakımdan yaşlıya dair değişen algının ve yaşlı ayrımcılığının tarihsel süreçte incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı sosyal hizmet bağlamında geçmişten günümüze değişen yaşlılık algısını ele almak, yaşlı ayrımcılığının nedenlerini anlamak ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik önerilerde bulunmaktır. Geçmişten günümüze yaşlı, yaşlılık ve yaşlanma sürecine nasıl bir anlam verildiğine yönelik genel bir bakış sunmak amacıyla literatür taraması yapılmış ve geleneksel literatür derleme türünde araştırma yürütülmüştür.

Bu amaç çerçevesinde öncelikle yaşlılık ve yaşlılık döneminin özellikleri ile ilgili bilgi verilecektir. Sonrasında ilkel toplumlarda, tarım toplumunda, sanayi devrimi sonrasında ve 21. yüzyılda yaşlılık olgusuna dair anlamların nasıl değiştiği ele alınacaktır. Sonrasında yaşlı ayrımcılığının ne olduğu, kavramın nasıl ortaya çıktığı ve neleri kapsadığı hakkında bilgi verilecektir. Son olarak sosyal hizmet bakış açısıyla yaşlı ayrımcılığı tartışılacak ve yaşlı ayrımcılığını önlemeye ve etkisini azaltmaya yönelik önerilere yer verilecektir.

2. YAŞLILIK DÖNEMİ

Hızlı toplumsal değişim ve farklı gelişmişlik seviyelerinin bireylerin toplumsallaşma sürecini ve deneyimlerini etkilemesi yaşlılığa ilişkin farklı anlam ve tanımlamaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (İçli, 2008, s.31). Yaşlılık sözcüğü yaşamın geç dönemindeki ilerlemenin devamını ve bireydeki değişimleri anlatır. Yaşlılık kayıpların, gerilemelerin, zayıflıkların ve çöküşün görüldüğü bir dönemdir. Yaşlılık kültürel, çevresel ve ekonomik etmenlerin hazırladığı bir sonuçtur. Çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik, olgunluk gibi yaşlılık da insanın yaşam dönemlerinden biridir (Arpacı, 2005, s. 15). Bu dönem, fiziksel açıdan güç ve kuvvetin giderek azaldığı, vücudun tam organ ve işlevlerinde gerileme ve eksilmenin gözüktüğü dönemdir (Sevil, 2005, s.13). Yaşlılık daha çok gerileme, kayıp, çöküş gibi kavramlarla nitelendirilmektedir. Oysa ki yaşlılık dönemi çocukluk, ergenlik, yetişkinlik gibi yaşamın doğal bir dönemidir. Ayrıca bilgi, birikim, deneyim, olgunluk gibi zengin özellikleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu yaşam evresi gerileme ve kayıpların olduğu bir dönem olarak görülmemeli, bazı değişimlerin yaşandığı bir süreç olarak görülmelidir. Her ne kadar yaşlanma ile birlikte işlev ve fonksiyonlarda azalma görülse de yaşlı gelişmeye, değişmeye, büyümeye, üretmeye ve birey olmaya devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler 60 yaş ve üzerindeki bireyleri, Dünya Sağlık Örgütü ise 65 yaş ve üzerindeki bireyleri, “yaşlı” olarak tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü kendi içinde yaptığı gruplamaya göre 65–74 arası yaşları “genç yaşlılık”, 75–84 arası yaşları “yaşlılık”, 85 ve üzeri yaşları ise “ileri yaşlılık” olarak tanımlamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 4-5). Bu sınıflandırma sosyal güvenlik sisteminin ele alınmasını ve belirlenen hak ve hizmetlerin kimlere sunulacağını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

65 yaş ve üzerindeki bireylerin kronolojik olarak gruplandırılması ve biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak yaşlılığın ele alınma şekilleri yaşlıların homojen bir grup olarak görülmesine, ayırtıştırılmasına ve kategorileştirilerek kalıplaştırılmasına sebep olmaktadır. Yaşlılık dönemi de yaşamın diğer dönemleri gibi içerisinde farklılıklar ve çeşitlilikler barındırmaktadır. Her birey biricik ve kendine özgü birtakım özellikler taşımaktadır. Her bireyin kişisel özellikleri, ekonomik ve toplumsal koşulları ve yaşam koşulları birbirinden farklıdır. 70 yaşında olan birinin yaşlılık döneminde söz edilen gerileme ve kayıpları yaşamış olmayabileceği gibi 50 yaşındaki biri birtakım fiziksel, sosyal ve ruhsal değişiklik ve kayıpları deneyimlemiş olabilir. Yaşlılığın nasıl deneyimlendiği ve nasıl tanımlanabileceği zamana, döneme, topluma, yaşanan bölgedeki koşullara ve sosyokültürel faktörlere göre değişim göstermektedir. Ayrıca kimi zaman yaşlıların kadın, engelli, yoksul olarak kesişimsel dezavantajlı bir konumda olmaları söz konusudur. Bu durum onların yaşlanma sürecini farklılaştırmaktadır. Yaşlanma süreci ve yaşlılık ile ilgili

tek tip bir yaşlıdan söz edilmektedir. Bu anlayış bireyler arasındaki farklılıkları görmezden gelmekte ve fazla genelleme yapılmasına işaret etmektedir.

Türkiye’de 65 yaş ve üzeri yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2022 yılında %9,9 olmuştur. Yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye yaşlı nüfusa sahip olan ülkelere göre hala genç bir nüfus olsa da yaşlı nüfus oranı da azımsanamayacak düzeydedir ve hızlı bir şekilde de artmaktadır. Günümüzde yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfus ile kıyaslandığında daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023’a). Türkiye’de yaşlı nüfus son on yılda %49 artmıştır. Yaşlı nüfus oranı sıralamasında Türkiye, 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Yaşlı nüfus oranı dünya ortalaması, 2022 yılında %9,8 olmuştur. Türkiye’nin yaşlı nüfus oranının %9,9 ile dünya yaşlı nüfus ortalamasının üzerinde olduğu görülmüştür (TÜİK, 2023b). Toplumda yaşlı kesiminin artış göstermesi ve gelecekte de artmaya devam edeceği düşüncesi yaşlıların ekonomiye ve gençlere yük olarak nitelendirilmesine, ekonomik kriz yaşanacağı beklentisinin oluşmasına ve yaşlı kesiminin artmasının toplumsal bir sorun olarak görülmesine yol açmaktadır.

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YAŞLILIĞA BAKIŞ

3.1. İlksel Topluluklar

İnsanın yeryüzünde ortaya çıkışından Neolitik Çağın (MÖ. 10 bin yıl) başlangıcına kadar insan doğa şartlarında avcı-toplayıcı şekilde yaşamını sürdürmüştür. Bu süreçte insanın ortalama yaşam süresi 18-20 yıldır. Vahşi hayvanlara karşı savunmasız olmaları, ateşin olmaması, mağara veya basit kulübelere yaşamaları nedeniyle bu zor doğa şartlarında yaşamak oldukça güçtür. İnsanların çoğu yaşlanamadan ölmekte, yaşlanan insanların ise yaşlılık dönemi kısa sürmektedir (Akın, 2020, s.33). Toplayıcılıkla geçinen ilksel toplumlarda yaşlılar, kendilerine bakabildikleri sürece yaşayabilmektedir. Avcılıkla geçinen veya göçebe olanlarında ise yaşam hızlı ve yoğun bir hareket etme ve yer değiştirmeye bağlı olarak sürmektedir. Böyle bir toplumda grubun hareketliliğine ayak uyduramayan yaşlılar o gruba yük olmaktadır (Tezcan, 1982, s.170).

İlksel toplumların birçoğunda yaşlıyı öldürmek normal karşılanmaktadır. Sibiry’a’da yaşayan Çukşenler’de yaşlanıp başkalarına bağımlı hale gelen, yaşlanmış ve güçten düşmüş insanların öldürülmesine aile meclisi karar vermekte veya yaşlı kendi isteği ile öldürülmektedir. Aile meclisi yaşlının ne zaman ve hangi yöntemle öldürüleceğine karar vermekte ve öldürme şenliği düzenlenmektedir. Bu şenliğe katılan yaşlı öldürüleceğine üzülmemekte veya kızmamaktadır. Aksine onun için bu büyük bir şereftir (Tufan, 2016, s.113). Diğer ilksel toplum olan Vaterlerde yaşlanmış aile reisi diri diri toprağa gömülme, bunun yapılmaması ise çocukları için utandırıcı bir leke olarak görülmektedir. Fiji adaları ve Sudan’ın güneyinde yaşayan Dinkalar güçsüzlük belirtileri gösteren yaşlıları diri diri gömmektedir (Kalınkara, 2014). Kuzey Amerika’da Kaliforniya bölgesinde ilksel bir kavim olan Calinomerolar baba ormana giderek odun yükü getiremeyecek kadar güçsüz kaldığında oğulları onun gereksiz bir yük olduğunu kabul etmekte ve ormana götürerek yaşlısını öldürmektedir (Akın, 2020, s.35).

Bazı ilksel toplumlar yaşlıyı görmezlikten gelme, ihmal etme, kaderine terk etmeyi tercih etmektedir. Güney Afrika’daki Buşmanlar’da yaşlıyı köyün dışına yalnız olarak götürüp su ve yiyecek vererek onu bu kulübede bırakma geleneği vardır (Kalınkara, 2014). Eskimolarda eğer bir erkek ava katılamıyorsa yaşlanmış kabul edilmektedir. Bu erkek ava götürülme, bir yere oturması istenmekte ve av bitince oturduğu yerde bırakılarak eve dönülmektedir. Grönland adasındaki Amnasalik Eskimoları’nda yaşlı, aileye yük olduğunu hissederse çantasını alıp kayığa binerek ölüme gitmektedir (Akın, 2020, s.34).

Kimi toplumlarda ise yaşlılara değer verilmektedir. Macellan Takımadası kıyılarında yaşayan Yaghanlar yaşlılara saygı göstermekte ve onların bilgi birikiminden yararlanmaktadır. Aile reisi olan dul kadınlara ise itaat edilmektedir. Asya’da Moğol kökenli Aleut Adalarında yaşayan Aleutlar’da toplumda yaşlılara bakmamak ve yaşlıları bırakmak onur kırıcı bir davranıştır. Yaşlılara destek olmaya, her şeylerini onlara vermeye ve onlar için kendilerini feda etmeye hazırdırlar (Akın, 2020, s.35-36).

3.2. Tarım Toplumu

Neolitik Çağ'da başlayan tarımdan Yakın Çağ'ın sonlarında başlayan Sanayi Devrimi'ne kadar, insanların bilgi birikimi, yeteneği, becerisi ve teknolojisi gelişme göstermiştir. Fakat ortalama ömür uzunluğu 35 yaşın üzerine pek çıkamamıştır (Akın, 2020, s.34). 16. ve 17. yüzyılda bedensel olarak güç kaybına uğrayan kişiler yaşlı olarak tanımlanmıştır. Yaşlılık yaş ile ölçülen bir yaşam dönemi olmamıştır. Kendisini yaşlı gören, yaşlı hisseden ve aile içerisindeki rol, görev ve yetkilerini diğer kuşaklara veren bireyler yaşlı olarak görülmüştür (Tufan, 2016, s.100).

Yerleşik yaşayan toplumlarda yaşlının beslenme, bakım gibi ihtiyaçlarının karşılanması daha kolay olduğundan yaşlı daha şanslı durumdadır. Yaşlıların toplumsal gelenekleri ve dini kuralları daha iyi bilmeleri ve tarım ve hayvancılık ile ilgili bilgi ve deneyimi daha yüksek olmaları nedeniyle aile içinde yaşlının yaşama şansı fazladır. Ekonomik olarak güçlü olan toplum ve ailelerde yaşlı avantajlı konumdadır (Arpacı, 2016, s.8). Tarım toplumunda yaşlılık bilginin ve tecrübenin sembolü ve bir değer olarak algılanmıştır (Ceylan, 2022, s.26). Geniş aile içerisinde yaşlının statüsü garanti altındadır. Yaşlı bilgi ve deneyimi ile saygıyı hak eden, gereksinimleri aile tarafından karşılanan ve bakım verilen kişilerdir (Bulduk, 2014, s. 56). Özellikle kırsal toplumlarda yaşlının çocuklara bakması, kültür aktarımı, evi koruması, ev işlerini yapması gibi ev içi hizmet rolleri bulunmaktadır (Kalınkara, 2016, s. 30).

Batı Avrupa'da çekirdek aile Endüstri devrimi öncesi dönemlerde de yoğundur. Osmanlı devletinde ise geniş aileler daha yaygındır. Büyük aileler çocuklarını erken yaşta evlendirmekte ve tüm çocuk ve eşleri bu ailede birlikte yaşamaktadır. Evin reisi ise en yaşlı olan erkektir. Yaşlıya saygı gösterilmektedir ve yaşlı otorite figürüdür (Tufan, 2016, s.57). Geleneklerimizde, örf, adet ve dinsel hükümlerimizde yaşlılara saygı, bakım verme, saygı ve sevgi gösterme vardır. Özellikle kırsal bölgelerde dinsel roller yaşlıların önemli işlevlerinden birisidir. Dinsel görevlerde öncülük ve danışmanlık yaşlıların görevleri arasındadır (Tezcan, 1982, s.172). İslam inancında yaşlılara iyi davranılması, saygı gösterilmesi, yardımcı olunması, bakılması ve öğütlerine dikkat edilmesi istenmektedir (Akın, 2020, s.37).

Türk kültüründe yaşlıların önemli bir yeri vardır. Yaşlılara saygı, sevgi, ilgi, merhamet duyulmaktadır. Atasözlerinde, oğuz destanında, Kuran'da yaşlılara saygı hakimdir. Fakat yaşlılığa dair belli kalıp yargılar da mevcuttur. Türk toplumunda bulunan "Yaş yetmiş, iş bitmiş", "Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olur", "Eşek kocamakla tavlâ başı olmaz" gibi atasözleri ile olumsuz yargıların geliştirildiği görülmektedir (Özmen, 2013, s.111).

3.3. Sanayi Devrimi Sonrası

20. yüzyıla kadar yaşlının aile, sosyal çevresi ve toplum içerisindeki statüsü zaman, ait olduğu toplum ve çevresel koşullara göre belirlenmiştir. Özellikle yaşlının ekonomik durumu aile ve toplumdaki statüsünü belirleyen temel etmen olmuştur. Geçmişte verem, kolera, veba, sıtma, tifo, tifüs, kızamık gibi bulaşıcı hastalıkların tedavisi zor olduğu için toplumlardaki yaşlı oranı %1-%2 civarında olmuştur (Akın, 2020, s.37). 20. yüzyılda tüm dünyada yaşlı sayısının hızla artmasına sebep olacak gelişmelerin temeli 19. yüzyılda atılmıştır. Aydınlanma ve bilinçlenmenin başladığı bu dönemde tıpta elde edilen başarılar, çalışma koşullarında iyileştirmeler, teknolojik gelişmeler, sağlıklı ve hijyen ortamlarının yaratılması ve daha pek çok gelişme sayesinde insan ömrü uzamaya başlamıştır. Yeni tedavi yöntemleri, hastalıklara karşı alınan önlemler, bulaşıcı hastalıklara çare bulunması, geliştirilen yeni ameliyat ve anestezi yöntemleri gibi pek çok buluş yaşam kalitesini de artırmıştır (Tufan, 2016, s.117).

Sanayileşme İngiltere'de başlamasından kısa süre sonra Avrupa'ya hızla yayılmış, 19. yüzyıla kadar tarım ülkesi olan Büyük Britanya 70 yılda ekonomik olarak gelişerek dünyanın ilk endüstri toplumunu yaratmıştır. Geçmişte çocuklar da dahil olmak üzere tüm aile üyeleri çalışırken 1830'da çocuk ve kadınların çalışma süresine kısıtlama getirilmesi ve ileriki yıllarda çocukların çalıştırılmasının yasaklanması ile çocukluk, eğitim odaklı bir yaşam dönemine dönüşmüştür ve çok çocuklu aileler önemini yitirmiştir. Dar gelirli insanların az çocuk yapmaya başlaması, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarında ölen genç insanlar, geçim derdine düşülmesi, halkın savaşta yoksullaşması ve yeni bir savaş patlak verir korkusunu yaşamasiyla çocuk sayısı azalmış, toplumdaki yaşlı insanların yavaş da olsa varlıkları algılanmaya başlamıştır (Tufan, 2016, s.121).

Sanayileşme ile kırdan kente göç edilmesiyle birlikte kişilerin ev dışında başka bir mekanda ve başkasının işinde çalışma zorunluluğu ailenin küçülmesine yol açan etmenlerden biridir. Kentleşme kent aile tipinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ailelerin işlevleri azalmış, eğitim öğretim okullara bırakılmış, aile ilişkileri zayıflamış, geçimsizlikler artmış, boşanmalar çoğalmış, doğum oranı azalmış, aile içindeki iletişim zayıflamıştır. Geleneksel geniş aile yapısında olan paylaşım ve dayanışma, acı ve sevginin paylaşılması, yakın akrabaların bir arada olması, çocuk sayısı fazlalığı, yüksek dayanışma, yüz yüze ve sıcak ilişkiler, sıcak duygusal bağ, hiyerarşik yapı, baskın kültürel değerler, ailelerin merkezde olması yerine modernleşme ile bireyin öncelikli olduğu, çekirdek aile tipinin olduğu, ailede bireyselliğin ve çıkar ilişkilerinin olduğu aile ortaya çıkmıştır. Geleneksel aile yapısı içerisinde gerçekleştirilen din, eğitim, sağlık, yemek yapma, temizlik, sosyalleşme, bakım gibi işlevler çeşitli kuruluşlar aracılığıyla yerine getirilmektedir. Aile içerisinde yapılan üretime engelli, yaşlı ve çocuk dahil tüm aile üyeleri çalışarak gücü yettiği kadar aile bütçesine katkı verirken üretimin aile dışında yapılmasıyla birlikte engelli ve yaşlılar çalışmayarak toplum dışına itilmiştir (Ünal, 2019, s.283-286). Kırdan kente göç sürecinde geride kalan yaşlılar köylerde tek bırakılmış, kendi gereksinimlerini karşılayamayan yaşlı bireyler bakım sorunu yaşamıştır. Geçmişte ailede önemli statü sahibi olan yaşlı bireylerin otoriteleri sarsılmıştır, yaşlılar aile reisi rolünü kaybetmişlerdir. Kente göç eden yaşlı bireyler ise yalnızlaşmış ve sosyal dışlanma yaşamışlardır. Ekonomik sorunlar veya bakım rolünü üstlenen kadının istihdama katılmasıyla yaşlı bireylere gerekli bakım sağlanamamıştır (Tereci, Turan, Kasa, Öncel ve Arslansoyu, 2016, s.86-87).

Sanayileşmeyle fabrikalaşma artmıştır. Bu durum hızlı üretim yapabilmeye ve çok çalışabilecek güçlü ve sağlıklı bireylere ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Bu durumda yaşlılar da atıl duruma gelmeye başlamıştır ve yaşlılar tüketici bir yük olarak algılanmıştır (Demir ve Sağlık, 2022, s.4). Üretemeyen, hizmet katma değer üretmeyen, tüketim fonksiyonu düşük olan yaşlılar toplumda kambur olarak görülmüş ve bu gruba yatırım yapılmaması gerektiği öne sürülmüştür (Kalınkara, 2014). Türkiye’de sanayileşme Avrupa’dan yaklaşık 100 yıl sonra başlamıştır (Tufan, 2016, s.62). Türkiye 1927-1950 döneminde düşük seviyede bir şehirleşme dönemi geçirmiştir. Endüstrileşme sürecinin yavaş ilerlemesi tarıma dayalı toplumundan modern topluma geçişi geciktirmiştir (Tufan, 2014, s.51).

Modernleşme geleneksel dünyaya karşı rasyonel olmayı, değişmeyi, akıl ve bilimle donanmayı, aydınlanmayı, doğaya hükmederek mutluluğa ulaşmayı, arzuları kontrol etmeyi ve çok çalışmayı ifade etmektedir (Özütürker, 2022, s.152). Modernleşme yeni toplumsal yaşam sunma, Batıyı örnek alma, eskiyi dışlayarak yeniyi yüceltme, toplumsal ilerleme, değişim, dönüşüm ve gelişmeyi savunmaktadır. Rönesans, reform, bilimsel keşifler, sanayileşme, kentleşme, kapitalist ekonomik sistem, ulus devlet olguları moderniteyi oluşturmuştur. Toplamlar hızlı bir değişim yaşamış ve pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan biri de yaşlılık sorunu olmuştur. Geçmişte üreten, emeğinden faydalanılan yaşlılar artık işe yaramayan, topluma yük olan bir kesim olarak algılanmaya başlamış, pek çok sorun yaşamış ve sosyal politikaların yetersizliğiyle kendi sorunları ile baş başa bırakılmıştır (Ünal, 2019, s.276-277).

Avrupa’da rönesans ve reform hareketleri 15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve 18. yüzyıl aydınlanma dönemi ile birlikte insanların zihin dünyalarında değişmelere sebep olmuştur. Rönesans’ın insan merkezli anlayışı Aydınlanma döneminde bireye dönüşmüş ve aklını kullanma, özgürlük ve bireyselleşme değerleri ön plana çıkarılmıştır. Bu durum kişinin kendi kendine yeten bir birey olarak kendisini görmesine, kendine olan güveninin artmasına, sınırsız özgürlük talep etmesine, başka bir otoriteye ve güce ihtiyaç duymamasına, “ben merkezli” bir yaşam tarzını benimsemesine yol açmıştır. Fakat bu durum aynı zamanda modernleşmenin getirdiği sorunlar açısından aile bağlarının zayıflamasına, topluma karşı kayıtsızlığa, toplumdan kopuşa, toplumsal sorumluluklardan uzak durulmasına sebep olmuştur. Bireyselleşme ile değerlere kayıtsız, ebeveyn otoritesini kabul etmeyen modern bireyler yoğun olarak çalışma hayatı içerisinde olmuş ve bu kişiler için yaşlılar ailede fazlalık olarak görülmeye başlamıştır (Ünal, 2019, s.280-281). Öte yandan eril kültür anlayışı ile kadına atfedilen ev içi işler ve bakım hizmeti, kadının çalışma hayatına aktif katılımı ile birlikte ev hizmetlerinin aksamasına ve çocuk ve yaşlı bakımının sorunlu hale gelmesine neden olunca yaşlılar yük olarak

görülmüştür. Ancak batı kapitalizmi bu sorunları gidermek için kreşler, çocuk kulüpleri, restoranlar ve yaşlılar için huzur evleri projesini hayata geçirerek dönemsel olarak ülkelerinin kayıplarının önlenmesine ve zenginleşmesine katkı sağlamışlardır.

Özellikle batı toplumlarında yaşlı nüfus oranı artmıştır ve gelecekte de artış göstereceği öngörülmektedir. Yaşlı nüfus oranında görülen hızlı artış toplumsal bir sorun olarak algılanmış ve yaşlılık ulusal ekonomilere yük getirici, sosyal hizmetlerin ve sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliğini tehdit edici bir unsur olarak görülmüştür. 1990'lı yıllardan sonra nüfusun yaşlanması neoliberal devlet politikaların uygulanmasında meşrulaştırıcı bir gerekçe olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nüfusun yaşlanmasıyla sosyal güvenlik sistemlerinde krizler oluşabileceği vurgulanmış ve sosyal güvenlik sistemleri yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Neoliberalizm, sosyal güvenlik (işsizlik parası, emeklilik, bakım parası, uzun süreli bakım hizmeti, evde bakım hizmeti vb.) gibi sosyal hakların yerine getirilmesini kamunun sorumluluğu olmaktan çıkararak bireylere yüklemektedir (Kayacan, 2017, s.20).

3.4. 21. Yüzyılda Yaşlı

Yaşlılık yakın zamana kadar sınırlı sayıda insanın deneyimleme imkânı elde ettiği bir değer olarak algılanmaktayken günümüzde sağlıklı olan hemen hemen herkesin erişmesi muhtemel sorunlarla anılan bir yaşam dönemi haline gelmiştir (Ceylan, 2022, s.48). 20. yüzyılın başlarında dünyada yaş ortalaması 40-45 civarındayken ekonomi, teknoloji ve tıp bilimindeki gelişmeler sayesinde günümüzde gelişmiş ülkelerde 75-80 yıla ulaşmıştır (Akın, 2020, s. 40). Yaşlı nüfusun artması toplumun tüm kesimini doğrudan ya da dolaylı şekilde ilgilendiren birtakım sonuçları ortaya çıkarması nedeniyle yaşlılık toplumsal bir sorun olarak görülmeye başlamıştır. Yaşlının bakım ve sorumluluğunun topluma devredilmesi, yaşlıların bakım ve hizmet maliyetlerini finanse etmek için vergi oranlarının artırılması, ülkelerdeki sermayenin ve yatırımların vergi oranlarının ve işgücü maliyetlerinin düşük olduğu bölgelere kaydırılması, modern refah toplumlarında işsizlik oranının artması, devletin vergi gelirinin azalması, çalışan kesimin vergi yükünün artması ve diğer alanlardaki kamu yatırımlarının kısıtlanması yaşlılığın toplumsal bir sorun haline geldiğinin göstergeleridir (Ceylan, 2022, s.43). Ayrıca hızlı kentleşme, toplumsal değişimler, kadının çalışma hayatına aktif katılımı, okuma-yazma oranının artması, eğitim düzeyinin yükselmeye başlaması, geniş aileden çekirdek aileye geçiş, aile bütünlüğünün bozulması da göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Göçer, 2021, s.18).

Geleneksel toplumda, bilgi, deneyim, otorite ve yüksek statünün kaynağı olarak görülen yaşlının statüsü, sanayi toplumunda kısmen, bilgi toplumunda ise tamamen kaybolmuştur. Bu durum yaşlılığın değersizleşmesi sorununun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yaşlılığın bir değer olmaktan uzaklaşıp sorun haline dönüşmesi, algılarda meydana gelen değişim, algılara yön veren sosyoekonomik dönüşümler, bilginin enformasyon çağında insan hayatının merkezine oturması ile olmuştur (Ceylan, 2022, s.25-26). Yaşlı bireylerin değersizleşmesi, onlara sosyal, ekonomik ve kültürel olarak gereken önemi vermemeye yol açmaktadır (Çataloğlu, 2018, s. 32). Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde geliştirilen sosyal ve ekonomik politikalar sonrası yaşlılar “bakım isteyen insanlar” olarak algılanmaktadır (Arpacı, 2016, s. 11). Bu durum yaşlı bireylerin bakım hizmetine ihtiyaçlarının olduğunu göstermekte ve sosyal hizmet açısından kamusal politikaların hayata geçmesini gerekli kılmaktadır.

Teknolojinin gençler tarafından daha aktif kullanılması yaşlıları pek çok alanda gençlerin bilgisinden yararlanmaya zorlamaktadır. Bilgi teknolojilerinin daha çok gençler tarafından kullanılması ve geliştirilmesi bilgi çağında gençleri yaşlılardan daha avantajlı konuma getirmiştir. Geleneksel toplumlarda yaşlıların elinde olan bilgi gücünün modern toplumlarda gençlerin eline geçmiş olması yaşlılık imajını teknoloji kullanamayan, bilgiye erişmede sorunlar yaşayan ve modern hayata ayak uyduramayan bireyler olarak şekillendirmiştir (Ceylan, 2022, s.46).

Türkiye’de doğum oranlarındaki gelişmeler, ebeveynlik yaşının ileri dönemlerine kayması, çocuksuz ailelerin sayısındaki artış, yaşam süresinin uzaması, toplumun yaşlanması, göç hareketleri, ekonomik yapının farklılaşması, çalışma hayatındaki değişimler, yerleşim ve konut biçimlerinin değişmesi, okul ve meslek hayatının uzaması, refah düzeyindeki değişimler ve bütün bunların birbirini karşılıklı olarak etkilemesi yeni bir yaşlı insan tipinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yaşlıların dış görünümünde

genleşme başlamıştır. Eskiden yaşlıyı kıyafetlerinden tanıyabiliyorken artık giysilerine bakarak kişinin yaşını tahmin etmek zor hale gelmiştir. Yaşlılar dış görünüşlerine gençlik kazandırmaya çalışmaktadır. Daha canlı, daha bakımlı ve daha modern giysilerle, saç kesimiyle, kot pantolon ve tişörtleriyle, gözlük, saat, kravat, küpe gibi aksesuarlarıyla günümüzün yaşlısı genç bir görünüm kazanmıştır (Tufan, 2003).

Yaş alma ile birlikte moleküler ve hücrel hasarlar oluşarak biyolojik düzeyde yaşlanma ortaya çıkmaktadır. Sigara, alkol, kötü beslenme, güneş ışığı gibi etmenler yaşlanma sürecini etkilemektedir (Gülpak ve Oktay, 2020, s.31). Yaş alma süreci ile birlikte bireylerin üst derilerinde incelme, cildin esnekliğinde kaybolma, alt yağ dokusunda gevşeme, çökmeler ve deride kırışıklık meydana gelmekte, cildin parlaklığı kaybolmaktadır. Bu süreç yaşlanmayla birlikte gelişen doğal bir süreçtir (Ülker, 2021, s. 405). Günümüzde bu durum sosyal medya aracılığı ile yavaşlatılabilir veya durdurulabilir olarak algılanarak böyle lanse edilmektedir. Anti-aging kavramı bu yaşlanmayı engellemek için yapılan uygulamalardır ve yaşlanma karşıtı, yaşlanmayı geciktirme anlamına gelmektedir. Anti-aging uygulamaları son 20-30 yılda gelişmiş ülkelerde yaygınlaşmış ve hızla gelişme gösteren uzmanlık alanı haline gelmiştir (Gülpak ve Oktay, 2020, s.28). Bireyler dayatılan güzellik anlayışına göre görünüşlerini değiştirmek ve reklamlarda vaat edilen gençlik ve güzelliğe sahip olmak için anti-aging kremleri kullanmaktadır. Yaşlanma doğal bir süreçken bu halden çıkartılmaya çalışılmaktadır. Yaşlanma mücadele edilmesi ve önlenmesi gereken, geciktirilmeye çalışılan bir hastalık olarak görülmektedir. Bireyler bu ürünleri kullanarak yaşlanma, kırışıklık, lekelenme, sarkma ve buruşmayı geciktirerek genç görünüm kazanmaya çalışmaktadır (Ülker, 2021, s. 405). Bektaş (2017), günümüzde yaşlılardan gençmiş gibi görünmeye çalışmalarını değil, yaşlı olmadığını göstermelerinin istendiğini ve adeta yaşlılık durumunun yok olmasının istendiğini vurgulamaktadır (Bektaş, 2017, s. 16). Anti-aging uygulamaları yalnızca yaşlılar için tasarlanmamıştır. 18 yaş ve üzeri gençler başta olmak üzere 30 yaş ve üzeri bireylerde bu uygulamaları kullanmaktadır. Kapitalist sistemin işleyiş mekanizması kazanç ve kar odaklı olduğu için anti-aging uygulamaları ve estetik-cerrahi operasyonlar popüler hale getirilerek ileri yaşlardaki kırışıklık, sarkma, lekelenme, buruşma gibi yılların verdiği deformasyonlar azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda giderek gelecekte yaşlı insan profilinin değişeceği ve farklılaşacağı düşünülmektedir.

Tıbbileştirme daha önce tıbbi olarak görülmeyen bir durumun, tıbbi bir problem veya hastalıkmiş gibi ele alınmasını ve tedavi edilmesi gereken bir durum olarak görülmesini ifade etmektedir. Bu süreçte yaşlılık tıbbin ilgilendiği konular arasına girmektedir. Yaşamın olağan bir dönemi olan yaşlılık tıbbileştirilerek olağandışı hale getirilmektedir. Yaşlılık “belirti, semptom” gibi birtakım tıbbi terimler kullanılarak bir hastalıkmiş gibi lanse edilmekte, önlem alınması, geciktirilmesi, müdahale edilmesi gereken bir durum tanımı yapılarak tıbbileştirilmektedir. Yaşlanma karşıtlığı, gençlik, güzellik ve uzun yaşam ile özdeşleştirilerek yeni tüketim alanları ortaya çıkarılmaktadır. Yaşlanmayı önlemek amacıyla beslenme, uyku ve fiziksel aktivitenin düzenlenmesi, tıbbi ve cerrahi uygulamalar, kozmetik ürünlerin kullanımı gibi pek çok farklı yaklaşım bireylere sunulmaktadır (Karasaç Gezen, 2023).

Haber sitelerinde “Zamanı tersine çevirmek: Vücudu genç tutan 4 yaşlanma karşıtı yiyecek ve içecek” (TV4, 2024), “Doktorların tavsiye ettiği 5 yaşlanma karşıtı yiyecek” (NTV, 2024), “Gençlik ışıltısını geri kazanmak mümkün! İşte bebek gibi bir cilt için en akıllı yatırım” (Milliyet, 2024), “Buruş buruş cildi 1 gecede duvar gibi yapıyor! Bedava kırışıklık kremi: 20 yaş birden gençleştiren doğa mucizesi” (Posta, 2024), “Yaşlanma hızı nasıl frenlenir?” (Sözcü, 2023), “Gençleşmek için kesinlikle kullanmanız gereken ürünler: Yaşlanmayı geciktirmek hiç bu kadar kolay olmamıştı...” (Cumhuriyet, 2023), “Cildinizi yılların etkisinden koruyun” (Hürriyet, 2023), “Yaşlanma karşıtı mücadelenin yeni silahı, pırlanta dolgu” (Tigris, 2024) gibi haber başlıkları yer almaktadır. Yaşlılık mücadele edilmesi, kurtulunması, önlenmesi gereken bir durum olarak yansıtılmaktadır. “Yaşlanma karşıtı” olarak lanse edilen söylem ve uygulamalar “yaşlı/yaşlılık karşıtı” olmaya başlamıştır. Bu bakımdan medyadan günlük hayatta kullandığımız dile kadar dikkat edilmesi gerekmektedir. Nitekim kullandığımız dil duygu, düşünce ve eylemlerimizi etkilediği gibi duygu, düşünce ve eylemlerimiz de kullandığımız dili değiştirmektedir.

Modern dönem bedeni üretim için canlı tutmayı amaçlarken postmodern dönemde beden tüketim için canlı tutulmuştur. Postmodern dönemde beden erişilebilir, değiştirilebilir, kontrol edilebilir bir hedef olarak görülmektedir. İdeal beden aranmaya başlanmış ve bedenin yeniden inşa süreci

başlamıştır. Bu anlayışı göre beden daima canlı, coşkun ve heyecanlı kalmalı ve beden ihmal edilmemelidir. Formda kalmak toplumsal bir sorumluluk halini almıştır ve sıkı bir vücuda sahip olmak amaçlanmaktadır. Beden tüketim nesnesi haline gelmiş ve kutsallaştırılmıştır. Tüketerек kendini iyi hissetme, tükettikçe daha da tüketmek isteme, anlık hazlara odaklanmak vardır (Özbolet, 2011, s.333). Genç kalma önemli bir meta haline dönüşmüştür. Artık yaşlanma karşıtı düzenin en vazgeçilmez pazarı anti-aging'tir (Bektaş, 2017, s. 16). Modern dönemi tarif eden ve bu dönemden mirasla günümüze aktarılan rekabetçi toplumsal ilişkilerin (Arun, 2022a, s. 1023-1025) yaşlı bireylerin yaşam deneyimlerine de nüfuz ettiği görülmektedir. Örneğin, yaşlılar sağlıklı olmak, güzel görünmek, genç kalmak amacıyla gençlerle rekabete girmektedir (Gül, 2022, s.939). 65 ve üzeri bireylerin her geçen gün sayıları ve yaşama süreleri artış göstermektedir. Bu durum yüksek eğitim ve ekonomik seviyeye sahip olan yaşlıların tüketim potansiyeli yüksek değerli müşteriler haline gelmesine yol açmıştır (Özütürker, 2022, s.153).

Sürekli enerjik, bakımlı, anı yaşayan, haz peşinde koşan genç, girişimci ve tükettikçe mutlu olan; mutlu oldukça da daha çok tüketen bir birey resmedilmektedir. Hayatı sakın yaşamak isteyen, kronik hastalıklara ve fiziksel gerilemelere sahip olan yaşlılar sürekli haz peşinde koşma, enerjik olma ve rekabet etme misyonunu yerine getiremediği için onlar bu tür ortamlardan kaçınma (sosyal izolasyon) refleksi göstermiştir. Bireyselleşme, rekabet anlayışı, egoist ve narsist bir yaşam tarzı, tüketim odaklı kültür içerisinde yaşlı kuşaklar arasında dayanışma azalmıştır. Yalnızlık ve depresyon bu yaşlıların başlıca sorunları haline gelmiştir. Yaşlılar yaşayan ve yalnız yaşlanan bireyler olmak zorundadırlar. Yalnız yaşayan yaşlıların sayısı arttıkça yaşadıkları olumsuzluklar da artacaktır (Özütürker, 2022, s.152). Enformasyonu ve teknolojik gelişmeleri takip edemeyen ve tüketemeyen yaşlı birey, kendi kaderine terk edilmeye başlamıştır (Bektaş, 2017, s. 17).

21. yüzyılda dünyada insan eliyle veya doğal yolla ortaya çıkan pek çok afet yaşanmıştır. Deprem, sel, yangın, kasırga, Covid-19 pandemisi bu afetlerdendir.

Afetlerde yaşlılar savunmasız ve kırılgan gruplar arasındadır ve diğer gruplara kıyasla yaşlıların morbidite (hastalık) ve mortalite (ölüm) oranları daha yüksektir. Yaşlıların kronik hastalıkları olması, fiziksel gerilemeler yaşamaları, mental problemleri olması ve yaşlı ayrımcılığına maruz kalmaları nedeniyle gereksinimlerinin karşılanmasında aksaklıklar meydana gelebilmektedir (Açkın ve Tokem, 2023, s.658). Yaşlılar işitme, görme, dokunma gibi duyarlarında kayıplar, bilişsel gerilemeler, hareket edebilme fonksiyonunda kayıplar, hizmet ve kaynaklara ulaşamama, sosyal dışlanma gibi sorunlar nedeniyle daha fazla desteğe ihtiyacı bulunan konumdadır. Normal yaşamlarında ihtiyaçlarını karşılamak için bile desteğe ihtiyaç duyan yaşlılar afet durumunda tamamen bağımlı hale gelebilmektedir. Bu yaşlılar afet durumunda acil durum talimatlarına erişememekte, olay yerinden uzaklaşmakta güçlük çekmekte, tahliye bölgesine ulaşamamakta, afet bölgesinde dağıtılan yiyecek ve içeceğe ulaşamamaktadır. Bu nedenle yaşlılar afet durumunda diğer yaş gruplarına göre daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Sıcak ve soğuk hava koşulları ve salgın hastalıklar nedeniyle yaşlıların hayatı riske girebilmektedir. Bu bakımdan yaşlılar afet durumunda özel olarak korunması gereken kesimlerden biridir. Afete hazırlık, afet sırasında müdahale ve afet sonrası destekte yaşlılar öncelik tanınması gereken gruplardandır (Çakır ve Atalay, 2020). Afete hazırlık yapılmaması veya yetersiz hazırlık yapılması yaşlı bireylerin barınma, beslenme, ekonomik gibi konularda sorunlar deneyimlemesine sebep olmaktadır (Panuş ve Karadakovan, 2023, s.119).

Yaşlı bireyler afetlerin sonuçlarından daha fazla etkilenmektedir (Aldrich ve Benson, 2007, s.1). Kasırgalar Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenli ve öngörülebilir bir olay olmasına rağmen Katrina Kasırgası, ülke tarihindeki en yıkıcı kasırga olmuştur. Fırtına Louisiana, Mississippi ve Alabama'yı vurmuştur, ancak en büyük hasar New Orleans'taki setlerin aşılması ve şehirde su baskınına neden olmasından sonra meydana gelmiştir. Louisiana'daki ölümlerin %71'i 60 yaş üstü kişiler arasındadır (WHO, 2008, s. 11). 2003 Avrupa Sıcak Hava Dalgası'nda, Fransa'da 14.947 kişi hayatını kaybetmiştir. Ölenlerin çoğu evinde yalnız yaşayan, yoksul ve kronik hastalığa sahip yaşlılardan oluşmaktadır (Poumadere, 2005, s.1491). 1995'teki Japonya Kobe depreminde zarar gören ve kaybolanların %50'sinden fazlası yaşlı yetişkinlerdir, ölümlerin ise %90'ı yaşlılardır. 2003'teki Paris sıcak hava dalgası

sırasında en yüksek ölüm oranı 70 yaş üstü kişilerde meydana gelmiştir. 2004'teki Aceh tsunamisi, 60 yaş üstü yetişkinler arasında en yüksek ölüm oranına neden olmuştur (Tuohy, 2014, s. 297). 6 Şubat'ta Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde saat 04.17'de ve aynı gün Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde saat 13.24'de gelen depremde binlerce insan vefat etmiştir. Ölen insanların yaş gruplarına dair bir veri bulunmasa da pek çok yaşlının vefat ettiği bilinmektedir.

Covid-19, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Salgın milyonlarca insanın enfekte olmasına ve pek çok kişinin yaşamını kaybetmesine sebep olmuştur. Özellikle yaşlı bireyler arasında görülen morbidite ve mortalite oranları medyada yaygın olarak dile getirilmiştir. Dünyada birçok ülke söylemlerinde yaş vurgusunu yapmış ve yaşlı ayrımcılığına zemin hazırlayan bir ortam oluşmuştur (Altın, 2020, s.49).

Pandemiye yönelik Türkiye'de de çeşitli önlemler alınmıştır. 65 yaş ve üzerindeki bireylerin hastalanma, durumda kötüleşme ve ölme oranı daha yüksek olduğu için risk altındaki gruplar arasında sayılmış ve yaşlılara sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiştir. Ancak "yaşlılar için riskli" yerine "tehlikeli yaşlı" söylemleri geliştirilmiştir. Yaşlılar sosyal medyada ve gündelik yaşamda saygısızlığa, kötü söz ve davranışlara, zorbalığa maruz kalmıştır. Yaşlıların statü ve rollerinde kayıplar gözlemlenmiştir (Yaşar ve Avcı, 2020, s.1253).

Yerel yönetimler yaşlıların sokağa çıkarak kenti kullanmasını engelleyen uygulamalar başlatmıştır. Kent meydanı ve parklardaki banklar sökülerek yaşlıların kent meydanında oturması engellenmiştir. Yaşlıların toplu taşıma araçları kullanmaları engellenerek yaşlılara ulaşım yasaklanmıştır. Bir büyükşehir belediyesi "yaşlı ihbar hattı" kurduğunu duyurarak sokakta yaşlıları görenlerin ihbar hattına ihbarda bulunmasını istemiştir. Salgın başladığında yaş ayrımcılığı kamusal alanda açıkça gözlenmiştir (Arun, 2020). Toplumlar üstü kapalı olarak var olan yaşlılara yönelik ihmal, ayrımcılık, dışlanma salgın ile birlikte uluslararası mecrada görünür olmuştur. Kimi toplumlarında yaşlılar ölüme terkedilmiş, değersizleştirilmiş ve ötekileştirilmiştir. Medyanın salgına dair söylemleri yaşlılarda korku ve endişeye yol açarken sosyal medyada yaşlılar ayrımcılık ve alay konusu olmuşlardır (Zafer, 2023, s.38). Twitter'da yapılan paylaşımlarda kısıtlamaların sorumlusu yaşlılar olarak lanse edilmiştir (Uysal ve Eren, 2020, s.1150).

Ekşi Sözlük yazarları tarafından "21 Mart 2020 65 yaş üstüne sokağa çıkma yasağı" başlığı oluşturulmuştur. Bu başlık altında yaşlılara küfür ve hakarete bulunmuş, yaşlılar aşağılanmış ve ötekileştirmiştir. 65 yaş üstü bireylerin toplumdan soyutlanması gerektiğine yönelik nefret dolu yorumlar yapılmıştır (Akgül, 2020, s.76). Yürütülen bir araştırma sonucuna göre yaşlılar toplumun ve devletin kendilerine ayrımcılık yaptıklarını düşünmektedirler. Yaşlılar medyada, toplumda ve siyasi liderlerin söylemlerinde sürekli 65 yaş üstü vurgusu yapıldığını düşünmektedir. Toplumun, virüs yaşlılardan çıkmış veya sadece yaşlıların dışarı çıkması ile yayılıyor gibi davrandığını ifade ederek sürekli 65 yaş üstü vurgusu yapılmasından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir (Çağlar ve Özkan, 2022, s.944).

4. YAŞLI AYRIMCILIĞI

Ayrımcı tutum ve davranışlar, kişi, grup veya toplulukların birtakım özellikleri üzerinden genelleşmiş düşünceler oluşturulmasına dayanmaktadır. Bunlar kişilerin dini inancı, milliyeti, dili, etnik kökeni, ten rengi, cinsiyeti, cinsel yönelimi ve politik görüşü gibi özelliklerdir. Son yıllarda insanların yaşı da yeni bir ayrımcılığın argümanı olarak kullanılmaktadır (Varışlı, 2021, s. 98). Yaşa dayalı ayrımcılık, bireyin yaşını temel alarak kişiye yönelik ayrımcı tutum ve davranışlar gösterme şeklinde tanımlanmaktadır (Buz, 2015, s. 269). Yaş ayrımcılığı, "bireylerin kronolojik yaşına bağlı olarak toplumda oluşan doğrudan yaşa ilişkin negatif veya pozitif değerlendirmeler, kalıp yargılar ve önyargılar olarak" tanımlanmaktadır (Görgün Baran, 2007, s. 77). Bireylere, yalnızca yaşı sebebiyle gösterilen farklı tavır, tepki, tutum, davranış, söylem, ön yargı, uygulama ve düzenlemeler, yaş ayrımcılığının göstergeleridir. Yaşa dayalı ayrımcılık sorunuyla ilgili belki de en çarpıcı olan şey ise bir gün çocuk, genç, yetişkin gibi yaş gruplarındaki herkesin yaşlanarak yaşa dayalı ayrımcılığa maruz kalma riskinin olmasıdır.

Yaş ayrımcılığı döneminin en ünlü gerontologlarından Robert N. Butler tarafından ortaya konulmuştur. Yaş ayrımcılığının kökleri çok daha eski yıllara dayanmakla birlikte literatüre 1960'ların sonunda kazandırılmıştır (Varışlı, 2021, s. 98). Butler yaş ayrımcılığını Amerika'da yaşanan olaylara ilişkin gözlemlerine dayanarak tanımlamıştır. Butler'ın dikkatini çeken olaylardan biri yoksul yaşlılara yönelik toplu konut inşa edilmesi projesinin oranın sakinleri tarafından yoksul yaşlılara konut inşasının lüks olması ve bu yaşlıların o konutlara layık olmaması gerekçesiyle protesto edilmesidir. Diğer dikkatini çeken durum ise sağlık hizmetlerinde yaşlılara yönelik gösterilen ayrımcı tutumdur. Butler yaşlı ayrımcılığı kelimesini "bir yaş grubunun başka bir yaş grubuna karşı önyargısını" tanımlamak için kullanmıştır. Yaşlı ayrımcılığını "insanların yaşını temel alarak farklılaşmış ve kalıplaşmış düşünce, tutum ve davranışları içeren sistematik bir süreç" olarak tanımlar (Butler, 1969, s.243-244). Butler yaş ayrımcılığını cinsiyetçilik ve ırkçılıkla karşılaştırmıştır ve yaş ayrımcılığının cinsiyetçilik ve ırkçılık gibi bir ayrımcılık olduğunu vurgulamıştır. Yaş ayrımcılığı yaşlıların kendi tutumları da dahil olmak üzere, yaşlılara, yaşlılığa ve yaşlanma sürecine yönelik önyargılı tutumlar, başta istihdam olmak üzere diğer sosyal rollerde de yaşlılara yönelik ayrımcı uygulamalar, yaşlılarla ilgili basmakalıp inançları sürdüren, yaşlıların tatmin edici bir yaşam için fırsatlarını azaltan ve kişisel onurlarını zedeleyen, çoğunlukla kötü niyetli olmayan kurumsal uygulamalar ve politikalar olarak ortaya çıkmaktadır (Butler 1980, s.8).

Yaşlanma araştırmacılarından biri olan Erdman Palmore, toplumda yaşlı bireylerin bir azınlık grubu olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır (Palmore, 1978, s.214). Palmore yaşlanmanın işlevsellik, beceri ve yetenek kaybı olarak görüldüğünü ileri sürmüştür. Bu nedenle yaşlanmaya olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Buna göre "yaşlı" terimi olumsuz çağrışımlar taşıdığından kaçınılmalıdır (Palmore 2000, s.645). Yaşlı ayrımcılığına bireyle (düşünceler, duygular, eylemler) ilgilenen mikro düzey; gruplarla, kuruluşlarla ve diğer sosyal varlıklarla (örneğin, iş veya sağlık hizmetleri alanında) ilgilenen mezo düzey ve bir bütün olarak kültürel veya toplumsal değerlerle (örneğin siyasi düzenlemeler) ilgili olan makro düzey olmak üzere üç düzeyde bakılmaktadır (Ayalon ve Tesch-Römer, 2018, s.97). Yaşlı bireylerin üç düzeyde de yaşa dayalı ayrımcılığa maruz kalması, soruna yönelik sosyal hizmet müdahalelerini mikro, mezo ve makro düzeyde ele alma ihtiyacını doğurmaktadır.

Her bir yaş dönemi, kendine içkin belli ön yargıları ve kalıpları barındırdığı için bireylerin yaşları temel alınarak yaşam dönemlerinin sınıflandırılması yapılmaktadır. Dolayısıyla bu yaş gruplarına ilişkin tanımlamalarla birlikte, o yaş gruplarına özgü kalıplar, tutumlar ve davranışlar geliştirilmektedir. Diğer bir deyişle, özellikle yaşlılarla ilgili birçok stereotip bulunmaktadır. "Yaşlılar geri kafalıdır, tutucudur", "inatçıdır", "çağa ayak uyduramazlar", "sosyalleşmekten ve kalabalıktan hoşlanmazlar", "esnek, yaratıcı ve üretken değildirler", "bunaktırlar" yaşlılara yönelik stereotiplemelerdir. Bu stereotipler bireylerin dışlanmasına, yabancılaşmasına, yoksullaşmasına, yalnızlaşmasına, çeşitli alanlarda ayrımcılığa uğramasına, yetersizlik hissiyle toplumdan geri çekilmesine sebep olabilmektedir (Artan ve Taşçı, 2018, s. 2416). Ayrımcılık toplumda belli gruplara ilişkin olarak geliştirilen kalıp/stereotip yargılar ve önyargılardan kaynaklanmaktadır (Görgün Baran, 2007, s. 83). Toplum içerisinde yaşlılar hakkında; değersiz oldukları, işe yaramadıkları, ekonomiye ve üretime katkı sağlamadıkları, hasta, güçsüz, mental ve fiziksel kapasitelerinin düşük olduğu şeklindeki önyargılar yaşlı ayrımcılığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Özütürker, 2021, s. 3043). Yaş ayrımcılığı insanların yaşları ve yaşlarına yüklenen anlamlar üzerinden kendisini pekiştirmektedir (Varışlı, 2021). Toplumda yaşlılara yönelik masum olduğu düşünülen söylemler ve şaka adı altındaki söz, tutum ve davranışlar ayrımcılığı pekiştirmekte ve sonraki nesillere bu söylemler aktarılmaktadır. Bu nedenle ayrımcılığı önlemede toplumda kullanılan dil ve söylemler dikkate alınmalıdır.

Günümüzde küresel yaşlanma giderek artmakta ve yaşlılara yönelik ayrımcılık da daha görünür hale gelmektedir (Görgün Baran, 2007, s. 85). Her ne kadar farkında olmasak da yaş ayrımcılığı yaşlı insanlara ilişkin algılarımızda, onlara yönelik eylemlerimizde, iş yerinde, kamusal alanlarda, mağazalarda ve hastaneler gibi yaşamın her alanında mevcuttur. Hatta insan kendisine bile yaş ayrımcılığı merceğinden yaşlanan kişiler olarak bakmaktadır. Yaşlı ayrımcılığı genellikle olumsuzdur ve yaşlı insanlara zarar verebilmektedir. Çünkü yaşlı ayrımcılığına ilişkin inançların stereotipleştirilmesi, yaşlı kişinin kendisinden davranması beklendiği gibi, yani kalıplaşmış bir yaşlı kişi gibi davranmasına yol

açabilmektedir. Dolayısıyla yaşlı ayrımcılığı kendi kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşebilmektedir (Ayalon ve Tesch-Römer, 2018, s.1-2).

Yaşa dayalı ayrımcılık, diğer ayrımcılık türlerine göre görünürlüğünün ve ölçülmesinin zorluğu sebebiyle göz ardı edilmektedir. Türk hukuk sistemlerinde özel olarak yaşa dayalı ayrımcılığa ilişkin yasal düzenleme bulunmamakta, çeşitli temellerdeki ayrımcılığın yasaklandığı genel bir düzenlemede yer almaktadır (Metin, 2018, s. 86). Yaşçılık, her yaş grubunu etkileyebilmektedir. Bununla birlikte yaşlılara yönelik koruyucu sözleşme ve mekanizmalar ve yaşlı bireylere yönelik çalışma ve düzenlemeler çok yetersizdir ve onların haklarına yönelik bilinç toplumda tam olarak gelişmemiştir. Yaşlılara yönelik toplumdaki söylemler onların değerli ve önemli bireyler olduklarına yönelik olsa da bunlar yalnızca sözde kalmaktadır. Yaşlılara yönelik olumlu söylemler yer alsa da onları risklerden koruyacak, haklarını savunacak, ihtiyaçlarını tam anlamıyla giderecek bütüncül ve sistemli uygulamaların varlığından söz etmek pek olanaklı değildir.

65 yaş ve üzeri nüfusta kadınların oranı erkeklerin oranından daha fazladır. Kadınlar erkeklerden daha uzun yaşamaktadır. Doğuşta beklenen yaşam süresi erkekler için 74,8 yıl, kadınlar için ise 80,3 yıldır. Eşi ölmüş yaşlı kadınların oranı, eşi ölmüş yaşlı erkeklerin oranının 4 katıdır (TÜİK, 2024). Bu durum literatürde yaşlılığın kadınsallaşması veya yaşlılığın kadınlaşması olarak tanımlanmaktadır (Artan ve Irmak, 2018, s.236; Baran, 2020). Bu bakımdan yaşlı kadınlar ayrımcılığa uğrama olasılığı bakımından risk altındadır. Esasen, günümüz toplumlarında kadın olmak sosyal, ekonomik ve siyasal ilişkilerden kurumsal ve mesleki ilişkilere kadar (Arun, 2022b, s.280-283; Öztan ve Doğan, 2015, s. 198; Tuncer, 2019, s.189) tüm toplumsal ilişki biçimlerinde farklı dezavantajları beraberinde getirebilmektedir. Söz konusu bu dezavantajlar yaşlanma süreciyle birlikte kesişimsel bir boyut kazanmakta ve derinleşmektedir. Bu çerçevede, yaşa ve cinsiyete bağlı ayrımcılığın bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkileme gücüne sahip olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle yaşlı ayrımcılığı ve yaşçılıkta cinsiyete bağlı değişimler kendisini göstermektedir (Çay ve Pamuk, 2021, s. 191). Kadınların erkeklere göre yaşam süreleri daha uzundur. Yaşlı kadınlar yaşlı erkeklere göre daha yoksul, daha eğitimsiz, sosyal güvenlik sistemlerinden daha yoksundur. Kadınlar daha fazla sağlık sorunu yaşamakta, daha fazla ilaç kullanmaktadır. Kadınlar başkalarının desteğine daha fazla ihtiyaç duymakta, ayrımcılık, dışlanma ve ihmal ve istismara daha çok maruz kalmaktadır (Dağ, 2016). Toplumda hem yaşlı hem kadın olmak kesişimsel dezavantajdır ve kişinin çoklu risklere maruz kalmasına sebep olmaktadır. Toplumda yaşlı kadınların erkek yaşlılara oranla daha fazla olması yaşlı kadınların çeşitli sosyal sorunlara maruz kalma riskini artırmaktadır. Toplumda yaşlı oranının artması ise ileride çok daha fazla yaşlının ayrımcılığa maruz kalacağını göstermektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumda yaşlılığa kimi zaman olumlu özellikler atfedilirken, yaşlılık kimi zaman ise olumsuz bir yaşam dönemi olarak görülmüştür. Yaşlılık döneminin algılanışı zamana, mekana, topluma, içinde bulunulan döneme, koşullara ve sosyoekonomik duruma göre değişkenlik göstermektedir. İlk el toplumlarda yaşlıyı olumlu özellikler ile anan topluluklar bulunsun da genellikle yaşlılar güçsüz, bağımlı, yük olarak görülmüştür. Bu dönemlerde yaşlılar ihmal edilerek ölüme terk edilmiş veya güçten düşen yaşlılar öldürülmüştür. Tarım toplumunda yerleşik hayata geçilmiş ve yaşlının bilgi ve deneyimlerine toprağı işlerken ihtiyaç olduğundan yaşlı bilge, ata, değerli olarak görülmüştür. 1800'lü yıllardan sonra nüfusun yaşlanmaya başlaması, aile yapısının değişmesi, kentleşme, endüstrileşme, küreselleşme, modernleşme, neoliberalizm, teknolojik gelişmeler, düşünce yapısının değişimi ve bireyselleşmenin etkisiyle yaşlılık toplumsal bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Günümüzde yaşlılar genç görünmesi, gençler gibi giyinmesi, gençler gibi konuşması, canlı ve heyecanlı olması, gençlere ayak uydurması gereken tüketiciler haline gelmiştir. Yaşlanma önlenmesi, kurtulması veya geciktirilmesi gereken bir dönem olarak görülmektedir. Yaş alma süreci ile ortaya çıkan fiziksel değişimler yok edilmeye çalışılmaktadır. 21. yüzyılda yaşanan deprem, sel, yangın, fırtına, pandemi gibi afetlerde yaşlı ölüm ve hastalık oranlarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olması, yaşlıların daha fazla etkilenmesi ve hizmetlere erişememeleri yaşlı ayrımcılığı tartışmalarını tekrar gündeme getirmiştir. Yaşlı ayrımcılığı bireylere yaşı nedeniyle ayrımcı tutum, söylem ve davranışlarda bulunmaktır. Yaşlıların nasıl

olması ve davranması gerektiğine yönelik kalıp yargılarda bulunulmakta ve yaşlının ona göre kendisini ve yaşamını düzenlemesi beklenmektedir.

Geçmişten günümüze kadar toplumun yaşlı bireye ilişkin tutum, söylem ve davranışlarında zamanla kültürden kültüre değişiklik göstermiştir. Genellikle yaşlı bireyler toplum tarafından saygı gösterilen, deneyimli olduğu düşünülen bireylerdir. Buna rağmen yaşlıya ilişkin olumsuz tutumlar da söz konusudur (Tunçay, 2020, s.1). Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde günümüzde katılımcıların yaşlılara yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmüştür (Ayyıldız ve Evcimen, 2018, s. 20; Bozdoğan Yeşilot, Yeşil Demirci ve Öztunç, 2020, s.90; Can, Tambağ, Doğru Hüzmeli ve Duman, 2021, s. 72; Ercan, M. Ercan ve Koçak, 2023, s. 361; Ersoy ve Palantöken, 2023, s. 278; Hendekci ve Altay, 2021, s. 433; Karabekiroğlu, Kuş ve Gümüştakım, 2021, s. 182; Kurtkapan, 2019, s. 230; Köse Tosunöz ve Güngör, 2021, s. 184; Naldan, Kara, Soyalp ve Gürol, 2018, s. 15; Olak ve Tümer, 2017, s. 62; Pekesen, Akdeniz ve Sinan, 2021, s. 96; Salkın, Duman ve Vefikuluçay Yılmaz, 2024, s. 294; Sönmez Sarı ve Yıldırım Gürkan, 2022, s. 102; Ünalın, Soyuer ve Elmalı, 2012, s. 119). Fakat yapılan bu araştırma sonucuna göre günümüzde yaşlılara yönelik algı ve tutumun daha çok olumsuz yönde olduğu ve yaşlılığa ve yaşlanma sürecine olumsuz bir anlamın atfedildiği görülmüştür. Nitekim literatürdeki yaşlıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma deneyimlerini inceleyen araştırma sonuçlarına göre de yaşlılar ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını düşünmektedir (Işık, 2022, s. 159; Teke, Pektaş, Kütük ve Ekmen, 2022, s. 1208; Küçükşen, Kilci, Orhan ve Maral, 2018, s.595; Varışlı, 2017, s. 113). Uysal (2020, s. 3173-3174)'ın yapmış olduğu araştırma sonucuna göre katılımcıların içinde bulundukları toplumun demografik ve sosyo-kültürel özellikleri yaşa ve yaşlılığa dair söylemlerini biçimlenmektedir. Araştırmada hem kadın hem de erkek katılımcılar yaşlılığı tanımlarken yaşlanmanın olumlu bir yanını görmemekte ve yaşlılığın olumsuzluklarla dolu bir dönemi kapsadığını dile getirmektedirler. Katılımcılar geçmişte yaşlıların daha yüksek statüye sahip olduklarını, daha saygın konumda bulunduklarını ancak hem bireysel hem de toplumsal olarak yaşlılığa yüklenen anlamların değişmesiyle birlikte günümüzde yaşlıların geçmişte sahip oldukları statülerini koruyamadıklarını belirtmektedirler. Toplumdaki yaşlılıkla ilgili algı ve beklentiler yaşlı bireylerin yaşlılığı deneyimleme sürecini olumsuz etkilemektedir (Çunkuş, Taşdemir Yiğitoğlu, Akbaş, 2019, s. 58). Nitekim bir araştırma sonucuna göre 65 yaş ve üstü bireylerin %53,9'unun yaşlılığa olumsuz anlam yükledikleri saptanmıştır (Temel, Dilek ve Tosun, 2023, s. 261). Diğer bir araştırma sonucuna göre yaşlıların %72'si çocuklarının sözünü dinlemediğini, ailesinin aldığı kararlarda söz sahibi olduğunu, kendilerine eskisi gibi saygı duyulmadığını ve sözüne itibar edilmediğini belirtmiştir (Kalaycı ve Özkul, 2017, s.103-104). Katılımcı sözlüklerde yaşlı ve yaşlılık algısını inceleyen bir araştırma sonucuna göre sözlüklerdeki paylaşımların sadece %15'inin olumlu olduğu buna karşılık %51'inin ise olumsuz olduğu görülmektedir. Yani yapılan paylaşımların en az yarısı yaşlı/yaşlılık ile ilgili alay, hakaret, aşağılama, eleştiri ve korku içeren ifadelerle olumsuz algılara sahiptirler (Cerrah ve Baran, 2020, s. 122). Literatürdeki bu araştırma bulguları bu çalışmanın ulaştığı sonuç ile benzerdir. Yaşlılık ve yaşlanma sürecine yönelik algı, tutum, anlam ve anlamlandırma hem yaşlı hem de diğer yaş gruplarındaki bireyler tarafından olumsuzdur. Günümüzde yaşlanma geciktirilmesi, engellenmesi, önlenmesi gereken bir dönem olarak görülmekte ve yaşlanma süreci kabul edilmemektedir. Adeta yaşsız olmak temel alınmaktadır. Yetişkinlik ile yaşlılığın sınırları belirsizleşmiştir. Yaşlılar gençlerin giydiğini giymeli, spor yapmalı, diyet yapmalı, kırışıklık giderici losyon ve kremler kullanmalı, estetik olmalı, saç ektirmelidir. Yaşlılık fiziksel, sosyal, ruhsal alanlarda yaşanan değişim ile meydana gelmektedir. Gözle görülen değişimlerin yaşandığı fiziksel değişimler geciktirilerek veya ortadan kaldırılarak "yaşlılık" yok edilmeye çalışılmaktadır. Yaşlanmayla gelen bilgelik, deneyim, olgunluk ve birikim yerini güzel ve genç görünmeye bırakmış durumdadır.

Sonuç olarak yaşlılık algısı ve yaşlanma sürecine verilen anlam ve bakış açısı zamana, topluma, kültüre göre değişiklik göstermektedir. Türkiye'de günümüzde yaşlılık ve yaşlanma sürecine verilen anlamın ise daha çok olumsuz düşünce ve yargılar içerdiği görülmektedir. Bu bakımdan önlem alınmadığı müddetçe yaşlılara yönelik ayrımcılık artacaktır. Ayrımcılığı önlemeye ve etkisini yok etmeye veya azaltmaya yönelik uygulama, düzenleme, hizmet ve politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrımcılık karşıtı uygulamalarda ayrımcılığı önleme ve onunla mücadele etme esastır. Ayrımcılık bireysel/kişisel, kültürel ve sosyal/yapısal düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ayrımcılığı önlemeye ve onunla mücadele etmeye yönelik çalışmalar kişisel, kültürel ve sosyal düzeylerde gerçekleştirilmelidir. Birey ile çevre sürekli etkileşim halindedir. Yani yaşlının kendi ön yargıları ayrımcı uygulamaları pekiştirebilmekle birlikte toplumun ayrımcı tutum, söylem ve algıları da yaşlıyı etkileyebilmekte ve yaşlı bunları içselleştirerek benimseyebilmektedir. Bu nedenle hem yaşlının hem de toplumun bir yaşlının nasıl olması, nasıl davranması ve ne yapması gerektiğine yönelik algıları incelenmeli ve olumsuz şemalar ortadan kaldırılmalıdır. Ayrımcılık, yaşlılara yönelik önyargı, kalıp yargılar, yanlış algılar, baskı gibi konularda bilgi ve bilinç artırıcı çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu ayrımcı uygulamaları destekleyen sistemler, kurumlar, yapılar, hizmet ve politikalar ortadan kaldırılmalıdır. Ayrımcılık konusunda sosyal hizmet kurumlarında farkındalık geliştirilmelidir. Ayrıca ayrımcılığın suç olduğu kanunlarda yer almalıdır ve cezası net şekilde belirtilmelidir. Yaş ayrımcılığı sayılan davranışlar bu kanunlarda yer almalıdır ve savunuculuk uygulamaları yürütülmelidir. Sosyal hizmet uzmanları yetiştiği toplumdan bağımsız düşünülemez. Uzman topluma yön verirken toplumdan da etkilenmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı müdahalelerinde kendi önyargılarının farkında olmalıdır. Gerekğinde kişiyi başka bir uzmana konsülte edebilmelidir.

Günümüzde yaşlıların toplumda yük ve bakıma muhtaç olarak görülmesinin ve yaşlıya bakım sorununun temelinde ekonomik problemler ve hizmetlerin yetersiz olması bulunmaktadır. Bu nedenle yaşlının bakım sorununa ve ekonomik problemlerine çözüm sunacak çalışmalara gereksinim bulunmaktadır. Kişi istihdama katıldığı yıllarda maaşından uygun bir ücret kesilerek fon oluşturulmalıdır. Kişi yaşlandığı zaman bu fonda biriken parayla yaşlı bakımı devlet garantisine alınmalıdır. Kurum bakımında kalmak isteyen yaşlılar kurumlara yerleştirilmeli, evinde profesyonel bakım almak isteyen yaşlılara evde bakım satın alınmalı, yaşlısını desteklemek isteyen aile üyeleri veya akrabalarına ise sigorta yapılmalı, maaş bağlanmalı ve emekli olma olanağı tanınmalıdır. Yaşlıların gereksinimlerine yönelik ihtiyaç analizi yapılmalı ve hizmetler buna göre geliştirilmelidir.

Yaşlılık döneminde pek çok sağlık sorunu deneyimlenmektedir. Bu durum yaşlının bakım yükünü artırmakta ve yaşlının yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Öncelikle bugünün gençleri yarının yaşlıları olacağından bireylerin yaşam boyu sağlık kontrolleri düzenli şekilde yapılmalı ve sağlıklı yaşlanma konusunda toplumun bilgi ve bilinç düzeyi artırılmalıdır. Hastalıkları önleme ve kişileri hastalıklardan korumaya dair çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda Görgün Baran (2007, s.106) bireyin yaşamı boyunca kendisini yaşlılık dönemine hazırlayacak fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik yatırımları yapması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalar yapılırken uygulamaların yaşlılığı önleme veya yaşlanmama amaçlı yapıldığı gibi bir algının oluşmasının önüne geçilmelidir. Bireyin yaşlılık döneminde daha az psikolojik, sağlık ve sosyal problemler yaşamasının önlenmesi veya bu sorunların etkisinin azaltılması amacıyla birtakım önlemler alınması ve uygulanması gerektiği vurgulanmalıdır.

Yoksulluğun ve yaşlılığın kadınlaşması söz konusudur. Düşük eğitim düzeyi, istihdama katılmama, sosyal dışlanma gibi etmenler nedeniyle kadınlar yoksul durumundadır. Kadınlar erkeklere göre daha uzun yaşamakta olduğu için yaşlılarda kadınların oranı daha fazladır. Bu nedenlerle istihdama katılmak istemeyen ve ev işinde emek harcayan kadınlara maaş bağlanmalı ve sigortası yapılmalıdır.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduğunu kabul etmektedir.
2. Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir

KAYNAKÇA

- Açkın, B., Tokem, Y. (2023). Afetlerde geriatrik yaklaşım. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 653-659.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). Yaşlı Nüfus İstatistikleri Bülteni. https://www.aile.gov.tr/media/89041/yasli_nufus_istatistik_bulteni.pdf
- Akgül, M. (2020). Çevrimiçi ortamlarda nefret söylemi: Ekşi Sözlük'te 65 yaş üstü sokağa çıkma yasağı tartışmaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2020(51), 57-78.
- Akın, G. (2020). *Yaşlanma nedir? - Yaşlanmanın geciktirilmesi*. Alter Yayınları.
- Aldrich, N., Benson W. F. (2008). Disaster preparedness and the chronic disease needs of vulnerable older adults. *Prev Chronic Dis*, 5(1), 1-7.
- Altın, Z. (2020). Covid-19 pandemisinde yaşlılar. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(2), 49-57. <http://dx.doi.org/10.5222/terh.2020.93723>
- Arpacı F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arpacı, F. (2016). Geçmişten günümüze yaşlılık. H. Ceylan (Ed.). *Yaşlılık sosyolojisi içinde* (s. 1- 19). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Artan, T., Irmak, H. S. (2018). Feminist gerontoloji bağlamında yaşlılığın kadınsallaşması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(2), 236-243. <https://doi.org/10.17681/hsp.370597>
- Artan, T., Taşçı, A. (2018). İş piyasasında yaş (lı) ayrımcılığı. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5(25), 2413-2421.
- Arun, M. O. (2022a). Back to the theory: Re-considering social policies as egalitarian pre-conditions of the liberal meritocracy. *Çalışma ve Toplum*, 2(73), 1017-1042.
- Arun, M. O. (2022b). Liyakatçiliğin tartışılmaz meşruiyetine karşı fırsat eşitliği siyasasının sorunları ve akademide toplumsal cinsiyet. *Yönetim ve Çalışma*, 6(2), 268-288.
- Arun, Ö. (2020). Eşitsiz yaşlanmak: Türkiye'nin serüveni, alanın niteliği ve yaşlanma gündemi. *Cogito*, 98, 89-106.
- Ayalon, L., Tesch-Römer, C. (2018). Introduction to the section: Ageism—Concept and origins. Ayalon, L. and Tesch-Römer, C. (Ed.). *Contemporary perspectives on ageism içinde* (s. 1-10). London: Springer Open.
- Ayyıldız, N. İ., Evcimen, H. (2018). Yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 14-24.
- Baran, A.G. (2020). Türkiye'de yaşlanmanın kadınlaşması ve yaşanan dezavantajlar. Arık, F. ve Taş, L. (Ed.). *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi içinde* (s. 51-83). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bektaş, O. E. (2017). Postmodern dünyada yaşlı olmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 9-18.
- Bulduk, E. Ö. (2014). Yaşlılık ve toplumsal değişim. *Turkish Journal of Social Research*, 18(2), 53-60.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The gerontologist*, 9(1), 243-246.
- Butler, R. N. (1980). Ageism: A foreword. *Journal of Social Issues*, 36(2), 8-11.
- Buz, S. (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 268-278. <https://doi.org/10.17755/esosder.89453>
- Can, R., Tambağ, H., Hüzmeli, E. D., Duman, F. (2020). Öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları: bir üniversite örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 68-76. <https://doi.org/10.30569/adiyamansaglik.669761>
- Cangöz, B. (2008). Yaşlılık sadece kayıp mı? Bir ayrıcalık mı?. *Türk Geriatri Dergisi*, 11(3), 143-150.
- Cerrah, L., Baran, M. (2020). Katılımcı sözlüklerde yaşlı ve yaşlılık algısı. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 99-126.
- Ceylan, H. (2022). *Modern hayat ve yaşlılık*. Nobel Akademik Yayıncılık.

- Cumhuriyet. (2023, 1 Ekim). Gençleşmek için kesinlikle kullanmanız gereken ürünler: Yaşlanmayı geciktirmek hiç bu kadar kolay olmamıştı... <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/bu-urunler-sizi-genclestirecek-yaslanmayi-geciktirmek-icin-bunlari-mutlaka-kullanin-2125397>
- Çağlar, T., Özkan, G. (2022). Türkiye'de Covid-19 salgını sürecinde yaşlılara yönelik ayrımcılık: Ankara ili örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(4), 930-948. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1112909>
- Çakır, Ö., Atalay, G. (2020). Afetlerde özel gereksinimli grup olarak yaşlılar. *Resilience*, 4(1), 169-186. <https://doi.org/10.32569/resilience.630540>
- Çataloğlu, S. (2018). Yaşlılık, değer ve teknoloji. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 27-35. <https://doi.org/10.35235/uicd.434005>
- Çay, M., Pamuk, D. (2021). Yaşlı ayrımcılığı. E. Birinci (Ed.), *Gerontolojik sosyal hizmet içinde* (s. 183-202). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatric Bilimler Dergisi*, 2(2), 58-67.
- Dağ, A. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlılık ve sosyal dışlanma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (28), 480-500.
- Demir, Ş., Sağlık, S. (2022). Yaşlıların yaşlanmaya ilişkin bakış açılarının değerlendirilmesi üzerine nitel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 15(1), 1-14. <https://doi.org/10.46414/yasad.1006377>
- Duva Kaya, Ö. (2020). Yaşam ve ölüm arasında bir uğrak olarak yaşlılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(4), 1501-1520. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.810354>
- Dünya Nüfus Günü, 2023. (2023b, Temmuz). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 49688. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2023-49688>
- Ercan, F. Z., Ercan, M., Koçak, O. (2023). Lise öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(2), 361-380. <https://doi.org/10.33417/tsh.1113255>
- Erçetin, Ş. Ş. (2007). Bilgece yaş almak. I. Ulusal Yaşlılık Konseyi Kongresi. https://www.academia.edu/1526844/%C5%9E_%C5%9Eule_ER%C3%87ET%C4%B0N_Bilgece_Ya%C5%9F_Almak_4
- Ersoy, S., Palantöken, S. (2023). Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin yaşlı ayrımcılığı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 273-281. <https://doi.org/10.22312/sdusbed.1326704>
- Göçer, Ş. (2021). *Değişen dünya ve yaşlılık sorunları*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Görgün Baran, A. (2007). Ageism: Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı. H. Ceylan (Ed.), *Kırgızistan'da gençlerin yaşlılara yönelik tutumları* (s. 77-113) içinde. Publishing House.
- Gül, H. (2022). Modernleşme sürecinde yaşlılık sorunlarına ilişkin sosyolojik bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 928-943. <https://doi.org/10.15869/itobiad.957272>
- Gülpak, M., Oktay, A. A. (2020). Anti-aging uygulamaları ve hemşirenin rolü. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 3(1), 28-40.
- Hendekci, A., Altay, B. (2021). Bir aile sağlığı merkezine başvuran bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutumlarının değerlendirilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(4), 429-435. <https://doi.org/10.17049/ataunihem.653399>
- Hürriyet. (2023, 6 Mayıs). Cildinizi yılların etkisinden koruyun. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-cumartesi/cildinizi-yillarin-etkisinden-koruyun-42262561>
- Işık, A. (2020). 65 Yaş ve Üzerindeki Bireylerin Yaşa Dayalı Ayrımcılığa (Ageism) İlişkin Düşünce ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi-Sinop Örneği (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 29-38.

- İstatistiklerle Yaşlılar, 2022. (2023a, Mart). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 49667. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2022-49667>
- İstatistiklerle Yaşlılar, 2023. (2024, Mart). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 53710. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2023-53710>
- Kalaycı, İ., Özkul, M. (2017). Geleneksel kalabilsem modern olabilsem: Modernleşme sürecinde yaşlılık deneyimleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(18), 90-110. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.308309>
- Kalinkara, V. (2014). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kalinkara, V. (2016). Nüfus yaşlanması ve toplumsal boyutları. H Ceylan (Ed.), *Yaşlılık sosyolojisi içinde* (s. 21- 40). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kalkınma Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2018). On birinci kalkınma planı yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporu (Yayın No: KB: 3018- ÖİK: 799). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- Karabekiroğlu B., Kuş C., Gümüştakım R.Ş. (2012). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *MKÜ Tıp Dergisi*, 12(44), 177-185. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.929207>
- Karasaç Gezen, K. (2023). Kadın bedeni ve tıbbileştirme: Medyada yer alan yaşlanma karşıtı söylemler. B Ayhan ve E Baloğlu (Eds.), *Medya ve Kadın içinde* (s. 179-215). Teblet Kitapevi.
- Kayacan, G. (2017). Modern toplumlarda yaşlılık, ölüm algısı ve yaşçılık. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (15), 15-29.
- Köse Tosunöz, İ., Güngör, S. (2021). Yaşlı ayrımcılığı: Hemşirelik ve yaşlı bakımı öğrencileri örneği. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 176-190.
- Kurtkapan, H. (2019). Gençlerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları: Nevşehir örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 220-237.
- Küçükşen, K., Kilci, R., Orhan, E. F., Maral, A. B. (2018). Türk toplumunda yaşlıların sosyal destek mekanizmaları ve sosyal dışlanma algısı. *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi*, 584-596.
- Metin, B. (2018). İşgücü piyasasında yaşa dayalı ayrımcılık sorunu ve yaşa dayalı ayrımcılıkla mücadele: Abd ve Ab uygulamaları çerçevesinde Türkiye için bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 10(18), 72-89.
- Milliyet. (2024, 25 Ocak). Gençlik ışıltısını geri kazanmak mümkün! İşte bebek gibi bir cilt için en akıllı yatırım. <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/galeri/genclik-isiltisini-geri-kazanmak-mumkun-iste-bebek-gibi-bir-cilt-icin-en-akilli-yatirim-7069448>
- Naldan, M.E., Kara, D., Soyalt, C., Gürol, A. (2018). Evaluation of healthcare workers at intensive care units towards aging. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 14, 8-16. <https://doi.org/10.5350/BTDMJB.20161001124434>
- NTV. (2024, 16 Ocak). Doktorların tavsiye ettiği 5 yaşlanma karşıtı yiyecek. <https://www.ntv.com.tr/galeri/saglik/doktorlarin-tavsiye-ettigi-5-yaslanma-karsiti-yiyecek,SRx4mp0nEU--XUt7PF6rzg>
- Olak, A., Tümer, A. (2017). Hemşirelik 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(14), 53-67.
- Özbolet, A. (2011). Postmodern dönemde bedenin tüketim temelinde yeniden inşası. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 317-334.
- Özmen, Ş. Y. (2013). Türk kültüründe yaşlının yeri ve medyayla yaşlılığın değişen konumu. *Milli Folklor*, 25(100), 11-119.
- Öztan, E., Doğan, S. N. (2015). Akademik cinsiyeti: Yıldız Teknik Üniversitesi örneği üzerinden üniversite ve toplumsal cinsiyet. *Çalışma ve Toplum*, 3, 191-222.
- Özütürker, M. (2021). Yaşlı ayrımcılığı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(36), 3043-3056. <https://doi.org/10.26466/opus.883434>

- Özütürker, M. (2022). Postmodernizmin yaşlı yaşamına etkisi ve yaşlı sorunları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 148-167.
- Palmore, E. (1978). Are the aged a minority group?. *Journal of the American Geriatrics Society*, 26(5), 214–217.
- Palmore, E. (2000). Guest editorial: Ageism in gerontological language. *The Gerontologist*, 40(6), 645–645.
- Panuş, Ü., Karadakovan, A. (2023). Afet ve acil durumlarında yaşlıya yönelik hizmetlerin planlanması. *Hastane Öncesi Dergisi*, 8(1), 119-128. <https://doi.org/10.54409/hod.1207982>
- Pekesen, M., Akdeniz, Ş., Sinan, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18: 82-103. <https://doi.org/10.46218/tshd.961336>
- Posta. (2024, 20 Mart). Buruş buruş cildi 1 gecede duvar gibi yapıyor! Bedava kırışıklık kremi: 20 yaş birden gençleştiren doğa mucizesi. <https://www.posta.com.tr/galeri/burus-burus-cildi-1-gecede-duvar-gibi-yapiyor-bedava-kirisiklik-kremi-20-yas-birden-genclestiren-doga-mucizesi-2704183/1>
- Poumadere, M., Mays, C., Le Mer, S., Blong, R. (2005). The 2003 heat wave in France: dangerous climate change here and now. *Risk Analysis: An International Journal*, 25(6), 1483-1494. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2005.00694.x>
- Salkın, Y., Duman, İ., Yılmaz, D. V. (2024). Yaşlı bakım programında öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(1), 289-296. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1273125>
- Sevil, H. (2005) Yaşlılığın Sosyal Anatomisi. Ankara: SABEV Yayınları.
- Sönmez Sarı, E., Yıldırım Gürkan, D. (2022). Yaşlı bakımı programı öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 97-105.
- Sözcü. (2023, 19 Kasım). Yaşlanma hızı nasıl frenlenir?. <https://www.sozcu.com.tr/yaslanma-hizi-nasil-frenlenir-wp7865933>
- Teke, A., Kütük, C., Pektaş, S., Ekmen, Y. (2022). Bir sosyal dışlanma riski araştırması: Yaşlılık. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(84), 1208-1214. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3119>
- Temel, M., Dilek, F., Tosun, Z. (2023). Yaşlı perspektifinden yaşlılık algısı: bir metafor çalışması. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 32(2), 261-268. <https://doi.org/10.34108/euihs.1177141>
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T., Arslansoyu, N. (2016). Yaşlılık kavramına bir bakış. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116.
- Tezcan, M. (1982). Toplumsal değişme ve yaşlılık. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 15(2), 169-177.
- Tigris. (2024, 8 Mart). Yaşlanma karşıtı mücadelenin yeni silahı, pırlanta dolgu. <https://www.tigrishaber.com/yaslanma-karsiti-mucadelenin-yeni-silahi-pirlanta-dolgu-102525h.htm>
- Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak: Yaşlanmanın sosyolojisi. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de yaşlılığın yapısal değişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tufan, İ. (2016). *Antikçağ'dan günümüze yaşlılık ve yaşlanma*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2020). Gerontolojiye hazırlık – perspektifler, teoriler, yöntemler üzerine ön bilgi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tuna Uysal, M. (2020). Toplumsal değişme sürecinde yaşlı bireylerin yaşlılık algısı. *Turkish Studies - Social*, 15(6), 3161-3177. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.44157>
- Tuncer, S. (2019). Cinsiyetlendirilmiş bir kurum olarak akademi: Türkiye'de akademinin cinsiyet kültürüne bakmak. *Kültür ve İletişim*, 44, 178-208. <https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.629082>
- Tuohy, R., Stephens, C., Johnston, D. (2014). Qualitative research can improve understandings about disaster preparedness for independent older adults in the community. *Disaster Prevention And Management*, 23(3), 296-308.

- TV4. (2024, 26 Mart). Zamanı tersine çevirmek: Vücudu genç tutan 4 yaşlanma karşıtı yiyecek ve içecek. <https://t24.com.tr/foto-haber/zamani-tersine-cevirmek-vucudu-genc-tutan-4-yaslanma-karsiti-yiyecek,30549>
- Uysal, M. T., Eren, G. T. (2020). Covid-19 salgın sürecinde sosyal medyada yaşlılara yönelik ayrımcılık: Twitter örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1147-1162.
- Ülker Y. (2021). Değişen yaşlılık kavramının reklamlara yansması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 404-418.
- Ünal, V. (2019). Modernleşme sürecinde yaşlılık düşüncesini değiştiren olgular-Toplumsal yaşamın kıyısında kalan yaşlılar. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(2), 275-298.
- Ünal, D., Soyuer, F., Elmalı, F. (2012). Geriatri merkezi çalışanlarında yaşlı tutumunun değerlendirilmesi. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 2(3), 115–120.
- Varışlı, B. (2017). Katmerli ayrımcılık: 65 yaş üstü kişilerle yapılan niteliksel araştırma (Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Varışlı, B. (2021). *Değişen toplumda yaşlanma ve yaşlılık*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- World Health Organization. (2008). Older persons in emergencies: an active ageing perspective. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43909/9789241563642_eng.pdf;jsessionid=2%20FF32F0549B891DCD1006A6FEF60E60E?sequence=1
- Yaşar, Ö., Avcı, N. (2020). Değişen yaşlılık algısı: Covid-19 ile damgalanan yaşlılar. *Turkish Studies (Elektronik)*, 15(4), 1251-1273.
- Yeşilot, S. B., Demirci, P. Y., Öztunç, G. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 87-93.
- Yıldırım, F., Abukan, B. (2015). Yaşlılıkta bilgelik konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 1-9.
- Zafer, M. (2023). Afetlerde sosyal hizmet: Kovid-19 afet salgını ve yaşlılar. *Kadim akademi SBD*, 7(1), 37-50. <https://doi.org/10.55805/kadimsbd.12898>